

A magyarországi könyvtárak és kiadók III. egyeztetési fóruma

Nemzeti emlékezet és digitális hozzáférés – digitális emlékezet és nemzeti hozzáférés. Elektronikus dokumentumok a könyvtárakban címmel, az Országgyűlési Könyvtár és az MKE Jogi Szekció társszervezésében harmadik alkalommal találkoztak a könyvtárosok és kiadók az elektronikus dokumentumokkal kapcsolatos közös álláspontok kialakítása céljából az Országházban 2012. október 18-án.

A konferenciát *Ambrus János*, az OGYK főigazgatója és *Sándor Gertrud*, az MKE Jogi Szekció elnöke nyitották meg. A meghívottak köszöntése és a bevezető gondolatok után a plenáris ülésen *Dr. Grad-Gyenge Anikó*, a KRE ÁJK tanszékvezető-helyettese tartott egy hosszabb előadást az elektronikus dokumentumokról és az azokból való szolgáltatásokról, a digitalizálás szerzői jogi vonatkozásairól, gyakorlati szabályozásáról, valamint a nemzetközi kitekintésről. Ezek mellett szó esett még a digitalizálás definiálásáról, a szabad felhasználás meghatározásáról, eseteiről; a többszörözésről; az árva művek helyzetéről; valamint az uniós és a nemzetközi joggyakorlatról.

A könyvtári és a kiadói szakmai egyeztetéseken külön-külön kerültek megvitatásra a kihívások, konkrétan, hogy változott-e a könyvtárak „gyűjt-feldolgoz-megőriz-szolgáltat” négyes feladatrendszere; van-e átfedés a könyvtári és a kiadói feladatok között, s ha igen, van-e ennek létjogosultsága; a könyvtári szolgáltatások befolyásolják-e a kiadók gazdasági érdekeit és bevételeit; digitalizálhatja-e a könyvtár az állományában meglévő műveket; valamint az elektronikus dokumentumok szolgáltatásával kapcsolatos kérdések. A két szakmai beszélgetést egy-egy felkért személy moderálta.

A könyvtárosi beszélgetést *dr. Amberg Eszter* fogta össze. A kerekasztal résztvevői az egyetemi könyvtárakat, közművelődési könyvtárat, tudományos szakkönyvtárakat, az *EMMI Könyvtári Osztályát* és a *SZTNH Elnökségi Tanácsadó Kabinetét* képviselték. Kijelenthetjük, hogy a jelenlévők a szakma széles palettáját képviselték. A sokszínűség ellenére a könyvtárosok abban teljesen egyetértettek, hogy a könyvtárak négyes alapfeladata nem változott, azonban súlyponti eltolódás figyelhető meg, mégpedig a szolgáltatások irányában. A tendenciák alapján egyre inkább nem a fizikai térben nyújtott szolgáltatásokra van igény.

A könyvtárakban a digitalizálás egyre hangsúlyosabbá válik, ugyanakkor ez rengeteg olyan szerzői jogi kérdést vet fel, amelyeknek megválaszolására egy jogászokból álló szakmai bizottság létrehozása jelenthetne megoldást a könyvtáraknak. Mindezeket túl a technológiai háttér is problémás területe a digitalizálásnak, hiszen olyan eszközök megvásárlása lenne a fő cél, amelyeket a szabad piac is elfogad.

A kiadói és a könyvtári tevékenységek határai kezdenek elmosódni. A könyvtárak általában nem a kiadás szerkesztői vonatkozásaihoz járulnak hozzá, hanem a szakértelmet biztosítják az információk terjesztésében és használatában. Az egyetemi könyvtárakban a kiadói, terjesztői jogok az egyetemet illetik meg, bár ezzel kapcsolatosan is vannak tisztázatlan kérdések. A digitális világban már nem csak a kiadók a partnerek, a kiadás jóval többet jelent.

Joggal vetődik fel a kérdés a könyvtárak részéről, hogy nem késtek-e már el? A könyvtáraknak újra kell pozicionálniuk magukat. Minden esetben az olvasói igényeket kell szem előtt tartani, az ő elvárásaikhoz kell igazodni mind a könyvtáraknak, mind a kiadóknak.

A digitalizálás kapcsán a kiadók legnagyobb félelme a kurrens irodalom illegális letöltése lehet. Mindezekre tekintettel a könyvtáraknak garantálniuk kell a kiadók számára, hogy a szolgáltatások jogszerűek lesznek. A könyvtárosok egységesen képviselték azt az álláspontot, miszerint a könyvtárak nem akarnak anyagi károkat okozni a kiadók számára, ugyanakkor a kurrens állományhoz a lehető legszélesebb körű hozzáférést szeretnék biztosítani olvasóik részére. A könyvtárosok a jogszerű szolgáltatás és dokumentumtárolás fontosságát hangsúlyozták, amelyek tekintetében hajlandók lennének a jövőben biztosítékokat is nyújtani a kiadók számára.

A kiadói szakmai egyeztetést *dr. Schenk Borbála* moderálta. A beszélgetés során általánosságban megállapítást nyert, hogy a könyvtár célja minél szélesebb körhöz eljuttatni a dokumentumokat, a kiadó célja pedig az, hogy megtérüljön számára az adott dokumentumba fordított szellemi és anyagi befektetés. A kiadók attól tartanak, hogy a könyvtárak túllépjék a szabad felhasználás kereteit. Java-

solták, hogy a jogszabályi kereteken túli felhasználás esetére dolgozzanak ki a könyvtárosok egy üzleti modellt a kiadók számára. Megállapodtak abban is, hogy ehhez kapcsolódóan készítenek egy kézikönyvtervezetet. A kiadók indítványozták, hogy a könyvtárak a jövőben értesítsék a digitalizálás tényéről a kiadókat, illetve a jogtulajdonosokat. Ehhez elsősorban egy adatbázisra lenne szükség. Véleményük szerint ezt a kérdést jogszabályi szinten is rendezni kellene. A pályázati rendszer egyoldalúságát sérelmezték a kiadók; szerintük megoldást jelenthetne erre, ha a könyvtáraknak lenne egy külön keretük arra, hogy a digitális könyveket beszerezzék a kiadóktól, vagy arányosan részesüljenek a pályázati pénzekből a kiadók és a könyvtárak. Hangsúlyozták annak fontosságát is, hogy a digitalizáció megfelelő szakértelemmel történjék. Ennek maradéktalan megvalósulásához szükséges a kiadói szakértelem is. A beszélgetés során többször sérelmezték a jogi szabályozás nem megfelelő létét, például a technológiai fejlődésre nem mindig reflektál időben a jog. További könyvtár-kiadói szakmai egyeztetések szükségesek ebben a kérdésben is.

A két, külön zajló szakmai fórumon megfogalmazott álláspontokat a szakmák képviselői ezt követően plenáris ülés keretében, közösen is megvitaták. A közös beszélgetés kapcsán ütköztették az elképzeléseiket a közös platform kialakítása céljából.

Jövőbeni feladatként kimondták, hogy a könyvtárak igyekezzenek bevonni a kiadókat az aktuális digitalizálási projektekbe és közös lobbitevékenységgel érik el, hogy a kiadók számára is nyíljanak meg pályázati lehetőségek. Fontos célkitűzés a jogtulajdonosok és a kiadók értesítése a digitalizálásról, egy szerzői jogi adatbázis létrehozása és közös jogi és üzleti modellek kialakítása a könyvtárak és a kiadók együttműködésével. Célravezető lehet megállapodást kötni arról, hogy azoknak a jogvédett műveknek az esetében, amelyekhez a kiadóknak anyagi érdeke nem fűződik, nem érintik a kiadók hasznát, ott a könyvtári dokumentum-szolgáltatásnak engedjenek teret, akár a digitális formátumú mű átadásával.

Jó eszköz lehet a megoldások megtalálására az *Országos Széchényi Könyvtár* által elnyert pályá-

zat, az *ELDORADO (Elektronikus Dokumentumküldés Országos Rendszere, Adatbázisa, és Dokumentumtára)* sikeres megvalósítása és ennek érdekében a kiadókkal való szoros együttműködés kialakítása. Az ELDORADO-projekt célja, hogy a felhasználók digitális formában, jogszerűen hozzájuthassanak a szerzői jogi védelem alatt álló, illetve e védelem hatálya alól kikerülő dokumentumokhoz a magyar könyvtári információ- és dokumentum-szolgáltató rendszer részeként működő szolgáltatásrendszer használatával. Az ELDORADO-projekt feladata egy olyan rendszer létrehozása, amely – az oktatás és képzés támogatása mellett – szolgáltatásaival és üzleti modelljével nem veszélyezteti a könyvpiaci szereplők érdekeit, sőt piacösztönző szereplőként segíti tevékenységüket.

Végezetül a beszélgetés résztvevői leszögezték, hogy mindkét szakma számára az együttműködés az egyetlen célravezető út. Tovább kell folytatni a párbeszédet, szükséges a szakmai egyeztető fórumok működése. Elképzelhető akár közös fellépés a jogszabályok, a jogi környezet megváltoztatása, a valóságot, a fejlődést követő módosítása céljából.

Az Országgyűlési Könyvtár, az MKE Jogi szekció és a meghívott résztvevők a rendezvény zárásaként tehát megállapodtak abban, hogy a szakmai együttműködés folytatódik a témakörhöz szorosan kapcsolódóan.

A könyvtári és a kiadói szakmai együttműködés jegyében, annak egy újabb fejezeteként, 2012 elején az MKE Jogi szekciója létrehozott egy 5 fős munkacsoportot, amelynek feladata, hogy készítse a digitalizálás szerzői jogi vonatkozásait tárgyaló kézikönyvet a könyvtári szakma számára. A tervek szerint e kézikönyvbe beleépítenék a III. egyeztetési fórumon a kiadók által artikulált észrevételeket, elvárásokat is, majd 2013 nyarán a Vándorgyűlés keretein belül szeretnénk megvitatni először a könyvtáros szakmával, majd 2013 őszén – egy újabb szakmai rendezvény keretein belül – a kiadókkal.

MKE Jogi Szekció Szerzői jogi munkacsoportja